

*Березін О.В., д.е.н., професор,
завідувач кафедри економіки підприємства ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація

Розглядаються проблеми дослідження теоретичних засад формування ефективної політики ресурсозбереження підприємств. Дотримання принципів ресурсозбереження та ощадливого господарювання забезпечують зміцнення конкурентних переваг підприємства на ринку.

Ключові слова: господарська діяльність підприємства; конкурентні переваги; ресурсозбереження.

Аннотация

Рассматриваются проблемы исследования теоретических основ формирования эффективной политики ресурсосбережения предприятий. Учёт принципов ресурсосбережения и бережного хозяйствования обеспечивают укрепление конкурентных преимуществ предприятий на рынке.

Ключевые слова: хозяйственная деятельность предприятия; конкурентные преимущества; ресурсосбережение.

Annotation

The problems of the study of the theoretical formation foundations of effective policy of enterprises resource conservation are considered. Taking into account the principles of resource conservation and efficient management provide ensure the strengthening of competitive advantages in the market.

Keywords: economic activity of enterprise; competitive advantages; resource conservation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Забезпечення ефективного господарювання підприємств зумовлює необхідність формування політики ресурсозбереження. Ці завдання, їх практична реалізація потребують ґрунтовних наукових розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми пошуку шляхів ефективного використання накопиченого ресурсного потенціалу усіх сфер та галузей національної економіки широко висвітлювалися низкою науковців, серед яких згадаємо Дуду С.Т., Краснокуцьку Н.С., Міценко Н.Г., Рабштинку В.М., Ткаченко В.Г., Ходаківського Є.І. та ін. Незважаючи на широке обґрунтування питань господарського використання різних видів ресурсів, джерел їх надходження, існує необхідність подальшого дослідження теоретичних засад формування ефективної політики ресурсозбереження підприємств, що нині практично не висвітлено у фахових публікаціях. Саме таким аспектам і присвячується стаття.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Забезпечення конкурентної стійкості підприємств на ринку потребує формування конкурентних переваг, які ґрунтуються на ресурсозбереженні. Саме такі міркування і зумовлюють актуальність теми пропонованої статті та визначають проблеми, які сьогодні залишаються невирішеними.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження теоретичних засад формування ефективної політики ресурсозбереження підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи будь-яке підприємство як систему, ми розуміємо під нею сукупність взаємопов'язаних компонентів, зорієнтованих на досягнення певної мети, що знаходиться у постійній взаємодії із зовнішнім середовищем.

Економічні системи мають низку особливостей, що відрізняють їх від технічних та інших систем, і поєднують:

мінливість окремих параметрів системи і стохастичність її поведінки;

унікальність і непередбачуваність поведінки системи у конкретних умовах;

здатність змінювати власну структуру;

здатність протидіяти ентропійним (руйнівним) тенденціям;

адаптивність;

цілеутворення.

До складу виробничої системи будь-якого рівня ієрархії традиційно входять наступні ресурси:

1. Технічні – особливості обладнання, основних і допоміжних матеріалів тощо.

2. Технологічні – динамічність технології, наявність креативних ідей.

3. Кадрові – кваліфікаційний, демографічний склад працівників, їх здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища підприємства.

4. Просторові – характер виробничих приміщень, території підприємства, комунікацій, можливість їх розширення тощо.

5. Організаційна структура системи управління – характер і адаптивність керуючої системи, швидкість проходження керуючих впливів тощо.

6. Інформаційні – характер інформації щодо ведення господарської діяльності, динаміки зовнішнього середовища.

7. Фінансові – стан активів, ліквідність, наявність кредитних ліній тощо.

Кожний із зазначених ресурсів є сукупністю можливостей досягнення цілей підприємства як економічної системи, тобто маючи у розпорядженні певні види ресурсів з певними характеристиками, господарська система здатна задовольняти потреби і запити потенціальних споживачів.

Цілісність систем забезпечується взаємодією комплексу ресурсів, які формують господарську ефективність [1]. Варто зауважити, що кожний ресурс не може розкритися повністю поза взаємодією з іншими: можливості машин не

можуть бути реалізованими без відповідної кваліфікації працівників, без застосування певних основних і допоміжних матеріалів, без необхідних виробничих приміщень тощо. Ця теза є свідченням необхідності забезпечення ресурсозбереження на підприємствах.

Наявність організаційної структури поєднує елементи підприємства і визначає правила та спрямованість динамічної взаємодії елементів – необхідної умови існування системи.

В умовах розвитку конкурентного середовища забезпечення ефективності виробництва вимагає урахування теоретичних засад ресурсозбереження на підприємствах.

Проблема ресурсозбереження впливає і на забезпечення якості продукції.

З розвитком науково-технічного прогресу проблема якості не спрощується, а, навпаки, стає складнішою. Отже, при обґрунтуванні політики ресурсозбереження підприємств має враховуватися комплексний, системний підхід.

Політика ресурсозбереження у будь-якій сфері господарювання має бути спрямованою на досягнення потенційно можливих результатів на основі врахування досягнутого рівня ефективності використання окремих складових ресурсного забезпечення підприємства. Отже, з позицій економічної теорії тут необхідно забезпечити управління господарською діяльністю як гармонійне поєднання людських і будь-яких інших ресурсів з метою реалізації місії підприємства.

Політика ресурсозбереження підприємства має бути науково обґрунтованою системою організаційно-економічних, технічних, технологічних, екологічних та інших заходів, що передбачає опрацювання і освоєння ефективних цілеспрямованих методів, форм і напрямів ресурсовикористання у всіх сферах господарської діяльності.

Значною мірою ефективність політики ресурсозбереження підприємств залежить від ефективного виконання державою функцій щодо забезпечення системності управління, яка передбачає координацію дій усіх суб'єктів ринку

на міжгалузевому, галузевому і локальному рівнях. Всередині економічної системи на ефективність політики ресурсозбереження певний вплив має комплексність системи техніко-технологічних, організаційно-економічних, соціально-психологічних, екологічних заходів суб'єктів господарювання, спрямованих на ресурсоощадження.

Політика ресурсозбереження з позицій економічної теорії має розглядатися як процес, спрямований на оптимізацію витрат ресурсів і пошук шляхів їх досягнення, у відповідності до вимог об'єктивних економічних законів. Політика ресурсозбереження підприємства структурно має інтегрувати низку альтернативних варіантів щодо планування та організації досягнення мети ресурсовикористання.

Метою політики ресурсозбереження підприємства може бути максимізація результату ресурсоспоживання. Для реалізації глобальної мети політики ресурсозбереження підприємства, необхідно, щоб конкретні її цілі були виражені кількісно, а терміни реалізації – чітко обмеженими.

У формуванні ефективної політики ресурсозбереження підприємства важливим кроком є обґрунтування альтернатив, що забезпечують ефективність господарського результату.

Механізм реалізації політики ресурсозбереження підприємства передбачає дотримання об'єктивної умови розвитку будь-якого економічного явища, але у кожному окремому випадку граничні витрати не мають бути вищими за граничні доходи. Виходячи з цього, витрати ресурсів доцільно здійснювати до рівня, за якого ефект від вкладення останньої одиниці ресурсів не нанесе збитку. З позицій економічної теорії, нарощування обсягів виробництва продукції має продовжуватися до рівня, поки граничні витрати не порівнюються з граничним доходом.

В умовах розвитку конкуренції зміст політики ресурсозбереження варто розглядати з позицій забезпечення конкурентоздатності господарської діяльності.

Варто зазначити, що формування ефективної політики ресурсозбереження підприємства у будь-якій галузі національної економіки України вирішальною мірою залежить від активної державної економічної політики, яка сприяє реалізації суб'єктами господарювання досягнень науково-технічного прогресу. У цьому аспекті нагадаємо, що незважаючи на наявність в Україні потужного науково-технічного потенціалу, ефективність його використання недостатня: не завжди найновітніші технології та ідеї знаходять практичну реалізацію; часом необґрунтовано використовуються досягнення світової господарської практики. Це обумовлено тим, що науково-технічний процес організаційно не поєднаний з процесами господарської діяльності.

Отже, напрямом подолання такої ситуації є оптимізація системи управління ресурсозбереженням з орієнтацією на економічні методи управління, які мотивуватимуть ініціативу учасників господарського процесу. Найважливішим напрямом сучасного науково-технічного прогресу вважаємо опрацювання і господарське впровадження ресурсоощадних технологій.

Вважаємо за необхідне, щоб державні органи управління використовували адміністративні важелі щодо забезпечення ресурсоощадження та зниження собівартості продукції за наступними основними напрямками:

- пріоритетність ресурсоощадження;

- запровадження статистичної звітності із ресурсовикористання;

- введення санкцій за недотримання нормативів щодо ресурсоощадження.

Практична реалізація таких напрямів може бути здійснена шляхом мотивації ресурсозбереження у царині податкового законодавства; надання інформаційної та технічної підтримки.

Вийти підприємствам України на світовий рівень ресурсозбереження допоможе комплекс заходів, що поєднує:

- ефективне державне управління ресурсовикористанням;

- створення правового поля, що забезпечить пріоритетність політики ресурсозбереження;

забезпечення відповідності національної нормативної бази з питань ресурсозбереження зі світовою;

забезпечення ефективного моніторингу та контролю за ресурсозбереженням;

інтенсифікація наукових досліджень щодо ресурсозберігаючих технологій;

забезпечення постачання енергоресурсів з альтернативних та поновлюваних джерел;

активна популяризація знань та господарських досягнень з проблем ресурсозбереження.

Політику ресурсозбереження підприємств варто здійснювати з урахуванням як технологічного – освоєння високоефективних ресурсощадних технологій, так і галузевого аспекту [2].

Виявлення резервів ресурсозбереження на підприємствах доцільно здійснювати з урахуванням проблем, що віддзеркалюють стан економічних явищ і шляхи реалізації місії суб'єктів господарювання.

Управління ресурсозбереженням на підприємствах має поєднувати:

ретроспективу досягнутого рівня ресурсоспоживання;

виявлення причин втрат ресурсів;

оцінку рівня ресурсозбереження на підприємстві;

визначення цілей і завдань ресурсозбереження у процесі обґрунтування стратегії розвитку господарської діяльності підприємства;

теоретико-методологічне обґрунтування підходів до формування і реалізації державної політики ресурсозбереження на підприємствах усіх галузей національної економіки.

На особливу увагу заслуговує проблема оптимізації нормування будь-яких видів ресурсів, що використовуються підприємствами, у нерозривному її зв'язку з посиленням мотивації працівників у царині ресурсозбереження.

Успішна реалізація політики раціонального споживання підприємствами будь-яких ресурсів значною мірою залежить від організації та планування їх

заощадження. Зменшення витрат ресурсів безпосередньо впливає на зниження собівартості продукції та забезпечення рентабельності господарської діяльності. Варто пам'ятати, що скорочення питомих витрат ресурсів – значно потужніший резерв ресурсозбереження, ніж зниження трудо- та фондомісткості господарської діяльності.

При обґрунтуванні політики ресурсозбереження підприємства фактичне використання будь-яких видів ресурсів варто співвідносити із необхідністю задоволенням фактичних потреб, які об'єктивно обумовлені і суспільно необхідні. Разом з тим, наявність певних об'єктивних і суб'єктивних обмежень (відсутність чи недостатня кількість окремих видів сировини, матеріалів, елементів техніко-технологічної бази тощо) не дозволяє досягти рівня повного задоволення фактичних потреб у суспільному виробництві.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, політика ресурсозбереження підприємствами розглядається як науково обґрунтована система організаційно-економічних, технічних та інших заходів, спрямованих на опрацювання ефективних методів, форм, напрямів ресурсоощадження, їх реалізації у господарській діяльності суб'єктів ринку. Перспективи подальших досліджень потребують розгляду на мікроекономічному (регіональному) рівні проблем оптимізації структури національного господарського комплексу, формування стандартів ресурсоспоживання.

Література

1. Башта О. І. Проблематика управління знаннями в сфері ресурсозбереження / О.І. Башта, А.С. Іванова // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 8-11.

2. Григор'єв С. М. Стратегія ресурсозбереження в металургії спеціальних сталей на прикладі використання губчастого феровольфраму / С. М. Григор'єв, О. О. Головань // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – № 2. – С. 103-108.